

УДК 350.71.2; 159.9; 316.6

Юрій Приходько,кандидат педагогічних наук, доцент
Науково-дослідний центр гуманітарних проблем
Збройних Сил України<https://orcid.org/0000-0002-8782-383X>

DOI: 10.33099/2617-1775/2023-02/228-240

СИСТЕМИ ЛЮДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПАРАДИГМАЛЬНІ ОСНОВИ СТВОРЕННЯ І ТРАНСФОРМАЦІЇ

В статті на основі досліджень з глобалізації світу, теорії систем і системології, трансформації систем, психологічної структури особистості обґрунтовується Парадигма створення і трансформації в просторі та часі будь-яких мікро-та макро систем – продуктів людської діяльності, визначаються закономірності трансформаційних процесів у системах людської діяльності.

Ключові слова: людська діяльність; система; структура особистості; потреби; мотиви; компетентність; технологія; турбулентність; трансформація.

Постановка проблеми. Процеси глобалізації сучасного світу з такими факторами як загальна інформатизація, комп'ютеризація, кібербезпека, технологізація, роботизація на основі штучного інтелекту, автократія, дестабілізація, тероризм, агресія постійно та системно впливають на всі сфери життєдіяльності людства і відзначається при цьому глибинними інституціональними трансформаціями. Як свідчать дослідження, зазначені процеси характеризується як негативними перспективами (Е. Губер, Г. Шварц), так і позитивними тенденціями (Г. Гарретт, А. Негрі, Д. Родрік). В цілому ж, на думку науковців, переважають негативні наслідки (В. Корні, М. Чешков).

Інституціональні структури життєдіяльності людства політичного, соціально-економічного, технічного, наукового, освітнього, історичного, культурологічного, військового та іншого походження являють собою певні утворення, тобто системи. Мабуть, цілком слушним буде визнання того, що макро-та мікро світ людської діяльності та функціонування глобального земного середовища представляються безліччю систем різного походження та призначення, що в цілому визначають стан нашої планети та життєдіяльність людства. Як показує перебіг історичних подій, наукові дослідження, функціонування зазначених систем характеризується різними позитивними та негативними результатами: розвиток, успішність, занепад, хаос, руйнація, дисипація, тобто системні утворення з часом змінюються, функціонуючи в оточуючих середовищах під впливом дії та взаємодії зовнішніх і внутрішніх чинників в просторі і часі [16].

Визначальним чинником створення, розвитку та трансформації систем різного походження є людина з притаманними їй психологічними, фізичними, інтелектуальними, лідерськими, вольовими особливостями, якостями та здатністю до реалізації позитивних змін на всіх ієрархічних рівнях діяльності. Людський чинник у створенні та функціонуванні будь-яких систем, по-перше, є важливим пріоритетом національних інтересів України та забезпечення

національної безпеки [6; 7; 9; 11;], по-друге, – визначальним, оскільки впливає на професійну діяльність фахівців на різних ієрархічних функціональних рівнях державотворення, управління, соціуму.

Водночас, механізми трансформації систем людської діяльності, як і сама людина як біологічна система ("самість" по К. Юнгу), не знайшли глибокого наукового висвітлення, обґрунтування, продовжують залишатися проблемними та актуальними для науковців в умовах теперішнього часу і мають досліджуватись на основі загальної теорії систем, системології, теорії трансформації систем, біології, фізіології, генетики, психології, психіатрії.

Теоретичне підґрунтя. Теоретико-методологічну основу дослідження складають наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених з таких напрямів:

– світові глобалізаційні процеси (А. Аткинсон, З. Бауман, Г. Гарретт, І. Кресіна, В. Корпі, Т. Левітт, Д. Лук'яненко, О. Головащенко, Е. Губер, О. Захаров, Е. Макґрю, А. Негрі, Т. Нільссон, Р. Робертсон, Д. Родрік, С. Удовік, Д. Хелд, Н. Хома, М. Чешков, Ф. Шарпф, Г. Шварц та ін.);

– теорія систем і системологія (Р. Акофф, В. Афанасьєв, Л. Берталанфі, І. Блауберг, О. Богданов, Н. Вінер, Г. Гегель, В. Глушков, У. Ешбі Росс, І. Кант, В. Садовський, Т. Сааті, Е. Юдін та ін.),

– трансформація систем (А. Гальчинський, М. Михальченко, С. Ерохін, Д. Баттен, В. Журавльов, О. Карнух, А. Коваленко, Ю. Приходько, Е. Тоффлер, І. Фішер, В. Цветков, П. Штомка та ін.);

– психологічна структура особистості (Б. Ананьєв, Г. Гарднер, П. Гончарук, О. Ковальов, К. Левін, О. Леонтьєв, О. Лосєв, С. Максименко і С. Мул, А. Маслоу, В. Морґун, Ф. Перзл, К. Платонов, В. Рибалка, К. Роджерс, С. Рубінштейн, К. Спенс, Ю. Трофімов та ін.).

Метою статті є обґрунтування парадигмальних основ створення та динаміки трансформації систем – продуктів людської діяльності.

Методи дослідження. Для реалізації визначеної мети використана система загальнонаукових методів дослідження, а саме: аналіз, індукція, дедукція, синтез, порівняння – для узагальнення нормативно-правових документів, філософських, психолого-педагогічних джерел, теоретичних положень і практичних результатів вітчизняних і зарубіжних науковців щодо глобалізації світу, теорії систем, їх трансформації, психологічної структури особистості; системного підходу – для обґрунтування Парадигми створення і трансформації в просторі та часі будь-яких мікро-та макро систем – продуктів людської діяльності, закономірностей трансформації систем людської діяльності.

Виклад основного матеріалу. Світові глобалізаційні та урбанізаційні процеси прискорюють динаміку створення різноманітних систем як продуктів людської діяльності. Їх функціонування, продуктивний, контрпродуктивний розвиток, трансформація визначаються ідеями, підходами, рішеннями, компетенціями творців зазначених систем – людьми, колективами. При цьому стійкість, життєздатність, життєвий продуктивний чи негативний цикл систем залежить від багатьох чинників, але в кінцевому рахунку визначається людиною та застосовуваними нею ресурсами. Парадоксальність ситуації полягає в тому, що апріорі неможливо передбачити наперед реальний кінцевий

результат такої людської діяльності, хоча він і декларується. Настає час реалізації, визнання деяких помилок, коригувальних дій, кінця чому, як правило, нема. Про декларативні очікування під різним приводом забувається, ресурси втрачаються і все починає керуватись новим складом виконавців, а ще гірше – тим самим, як свідчить практика.

Природа людини ("самості"), людського чинника, соціальної свідомості, незважаючи на значні досягнення в таких галузях знань як біологія, генетика, епігенетика, фізіологія, філософія, соціологія, інформатика, психологія, психіатрія, педагогіка, залишається недостатньо дослідженою і містить безліч таємниць, що яскраво демонструється подіями як минулого, так і сьогодення. Хто ж усе-таки є людина в цілісному, ціннісному вимірі? Обґрунтованої відповіді на нього до цього часу нема.

На що людина здатна? Який має комплексний інтелектуальний потенціал, його складові та напрями реалізації? Яке співвідношення в її психологічній структурі ціннісного та матеріального? Як формувалася та розвивалася в людини екзистенціальна траєкторія життєдіяльності? Яка цілеспрямованість, лідерські та вольові якості людини? Чи володіє людина системним, критичним мисленням? Чому і як змінюється в процесі розвитку та професійної діяльності? Як поводить в критичних ситуаціях? Що таке моральність, психологічна стійкість і послідовність дій людини? Як зовнішні та внутрішні чинники впливають на трансформацію людської свідомості та поведінки? Яка резистентність в особистості до негативного впливу, які чинники стримування? Яка сингурація сприяла трансформації особистості в продуктивному чи контрпродуктивному напрямі? Як апіорі уникнути помилкових призначень і ризиків, що нерідко призводить до жахливих наслідків? Жодні підходи щодо діагностування якостей людини (як системи) за допомогою психологічних тестів, психофізіологічної апаратури, набутої освіти, присуджених наукових ступенів, присвоєних учених звань, наявності нагород, проходження трудової діяльності, реальних чи примарних успіхів, лобістських рекомендацій тощо не відзначаються ефективністю, про що яскраво свідчить численна національна та світова практика, і, здебільшого, пізнається шляхом кадрових процедур – проб, успіхів і помилок.

Відзначимо, що сама природа людини від її походження до теперішнього часу мало в чому змінилася, окрім набутих знань, застосовуваних технологій, що в цілому прискорює (а нерідко і загострює) динаміку як позитивної, так і негативної діяльності людини, продукування нею різноманітних раціональних та ірраціональних систем. Аналізуючи діяльність людини в біосфері, В.І. Вернадський відзначав, що активність людини багаторазово прискорює всі еволюційні процеси, темпи яких швидко зростають з розвитком продуктивних сил, зростанням технічної озброєності цивілізації. Подальший неконтрольований, некерований розвиток людської діяльності приховує у собі небезпеки, які важко передбачити. Проте, якщо спочатку за своїм впливом на природу людина могла розглядатися лише як один із другорядних факторів, в міру розвитку цивілізації та росту її технічної оснащеності її роль стала порівняльною з дією великих геологічних процесів. Ця обставина заставляє як

найсерйозніше ставитися до можливих віддалених наслідків як виробничої, так і природоохоронної діяльності людини. Саме тому незабаром повинен наступити час, коли подальшу еволюцію планети, а отже, і людського суспільства, повинен буде спрямовувати Розум. Біосфера поступово перетворюватиметься в ноосферу Розуму – так звану "ноосферу" [1].

В першу чергу, звернемо увагу на аспект людської діяльності. На жаль, він не знайшов цілісного обґрунтування в сучасній філософії, що свідчить про кризу філософської думки відносно осмислення людини як біологічної системи, створення та трансформації систем людської діяльності як в окремих соціумах, так і в динамічно змінюваному глобалізованому світі з ознаками турбулентності (високим рівнем ентропії в понятті термодинаміки).

Слід відзначити, що на теперішній час фундаментальні наукові досягнення з природничих галузей знань випереджають філософську, метафізичну думку, які, в свою чергу, втрачають певний пріоритет у пізнанні світових процесів і систем людської діяльності, у визначенні загальних закономірностей і принципів існування природи людини, суспільства та свідомості, процесів пізнання та мислення людини, її моральних категорій і цінностей. Виникає питання...Що все це означає? Тенденція розвитку сучасного наукового пізнання? Невизнання філософії як науки, як стверджував В.І. Вернадський?: Чи відсутність особистостей, здатних глибинно, на філософському рівні осмислити та переосмислити перебіг світових тектонічних подій соціально-економічного та гуманітарного рівня в контексті людини як біологічної системи та продукування нею мікро-та макро систем?

Що стосується природничих галузей знань, не викликає сумніву, що відповіді на питання природи людини та її діяльності будуть отримані в недалекій перспективі з появою штучного самоорганізованого, самонавченого, самодостатнього інтелекту, співставленого (або значно переважаючого) за можливостями мозок людини. Це дозволить штучному інтелекту розкрити біолого-фізіологічні, генетичні, квантово-психологічні та інші таємниці людини як біологічної системи незалежно від того, бажає вона такої процедури чи ні, в межах діючих нормативно-правових актів, національних інтересів, національної безпеки та кадрової політики. Штучний інтелект з інструменту людини з часом має стати її партнером.

Провідне місце в системних дослідженнях належить категорії "система" (від грецьк. – ціле, складене з частин; поєднане). Важливою при цьому є думка видатних філософів. І. Кант під системою розумів єдність різноманітних знань, об'єднаних однією ідеєю" [4]. Згідно із визначенням В.І. Вернадського система – це сукупність різних функціональних одиниць (біологічних, людських, інформаційних тощо), які пов'язані із середовищем і слугують для досягнення певної загальної мети шляхом дії над матеріалами, енергією, біологічними явищами та керування ними [1].

Досліджуючи структурну сутність систем, закономірності, умови та етапи їх розвитку, О. Богданов виділяв такі етапи: "комплексії" (система являє собою механічне об'єднання елементів, між якими не існує взаємодії); "кон'югації" (відбувається співробітництво між окремими елементами системи); "інгресії"

(перехід системи до нової якості); "дегресії" (процес деградації системи, її розпад як цілісного утворення). Автор загальної теорії систем Л. Берталанфі критеріальною ознакою будь-якої системи вважав комплекс елементів, що вступають у взаємодію [14].

У системних дослідженнях доцільним є представлення всього масиву системних понять кількома групами, кожна з яких є специфічною для певного кола проблем, що при цьому аналізуються (за Е. Юдіним). На думку дослідника, весь масив таких понять доцільно розбити на такі групи:

- 1) опис внутрішньої побудови системних об'єктів;
- 2) опис функціонування системних об'єктів;
- 3) процеси розвитку системних об'єктів.

Автори посібника-словника "Професійна освіта" систему визначають як порядок, зумовлений правильним розташуванням частин; сукупність принципів, засадових для певного вчення; форма устрою; спосіб побудови; сукупність частин, пов'язаних спільною функцією тощо [8, с. 314].

Відповідно до Міжнародних стандартів серії ISO 9000:2015, система (system) – сукупність взаємопов'язаних або взаємодійних елементів [3, с. 12].

У словникових виданнях містяться такі визначення системи:

– сукупність визначених елементів, між якими існує закономірний зв'язок чи взаємодія; якісні характеристики цих елементів становлять зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами – внутрішню форму або структуру системи... [13, с. 583];

– ...сукупність яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням; ... будова, структура, що становить єдність закономірно розташованих та функціонуючих частин [2];

– постійно взаємодіючі або взаємозалежні елементи групи, які формують єдине ціле; організаційно впорядкована сукупність доктрин, ідей чи поглядів, які зазвичай обґрунтовують механізм функціонування системного цілого [15].

Узагальнюючи та доповнюючи думки вчених, поняття "система" може бути представлена таким чином:

- 1) система обов'язково містить у собі сукупність елементів;
- 2) елементи системи певним чином пов'язані між собою;
- 3) пов'язані елементи системи створюють своєрідну цілісність;
- 4) елементи системи знаходяться у постійній взаємодії шляхом обміну енергією;
- 5) функціонуванню системи притаманні певні закономірності, принципи, суперечності;
- 6) властивості системи відмінні від властивостей окремих елементів сукупності;
- 7) система знаходиться під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників;
- 8) система, залежно від умов, обставин, впливу може набувати стану розвитку, руйнації, хаосу тощо [16, р. 83].

В контексті викладеного вище розроблена та обґрунтована Парадигма створення і трансформації в просторі та часі будь-яких мікро-та макро систем – продуктів людської діяльності (рис. 1).

Діяльність людини значною мірою визначається її психологічною структурою з урахуванням зовнішнього і внутрішнього впливу середовища, суспільства, професійної діяльності. Психологічна структура особистості знайшла ґрунтовне відображення в наукових публікаціях ряду вчених-психологів з різним ступенем деталізації (С. Максименко і С. Мул, В. Рибалка та ін.).

С. Максименко та С. Мул [5] запропонували двовимірну структуру особистості. З огляду на сучасні наукові дані в контексті генетичного підходу, на думку авторів, є підстави виокремлювати в особистості п'ять підструктур (структурних одиниць): біопсихічну; індивідуальні особливості психічних процесів; досвід, спрямованість; здібності, що відповідає динамічності функціонування структури особистості – перший рівень. Проте, особистість має ще й інші якості, які за своєю сутністю є "одиницями аналізу" (гранями), ознаками. На відміну від перелічених, вони значно динамічніші (плинні), ніж структурні, тому не мають окремої "локалізації" – вони охоплюють особистість загалом. Йдеться про внутрішній світ особистості, характер і психічні стани, які утворюють другий рівень властивостей у структурі особистості.

В. Рибалка [10, с. 116] розробив тривимірну структуру особистості. Особистість автор розглядає як складну систему, у якій диференційовано й інтегровано психічні властивості, що розвиваються в індивіді під впливом соціальних факторів в умовах здійснення ним діяльності та спілкування з іншими людьми. Психологічна структура особистості має три базові виміри: перший – соціально-психолого-індивідуальний (спілкування, спрямованість, характер, самосвідомість, досвід, інтелектуальні процеси, психофізіологічні властивості; другий – діяльнісний (потребнісно-мотиваційні, інформаційно-пізнавальні, цілеутворювальні, результативні, емоційно-почуттєві); третій – генетичний, що визначає рівень розвитку властивостей особистості, її задатків і здібностей на певному етапі становлення індивіда як особистості (задатки, властивості, здібності).

У психологічній науковій літературі міститься близько п'ятдесяти визначень поняття особистості, в залежності від підходів, окремих якостей, деформацій, які, на думку дослідників, є найбільш важливими в психологічній структурі людини. На нашу думку, особистість є складноорганізованою суб'єктною біологічною системою, продуктом зовнішнього та внутрішнього впливу, квантової теорії поля, синтетичної теорії еволюції, генетики, соціуму, природного середовища, різновидів діяльності.

Під людським чинником у створенні систем будемо розуміти дві суб'єктні дії: а) діяльність виключно особистості; б) діяльність щодо прийняття рішень колективом (колегіальний підхід).

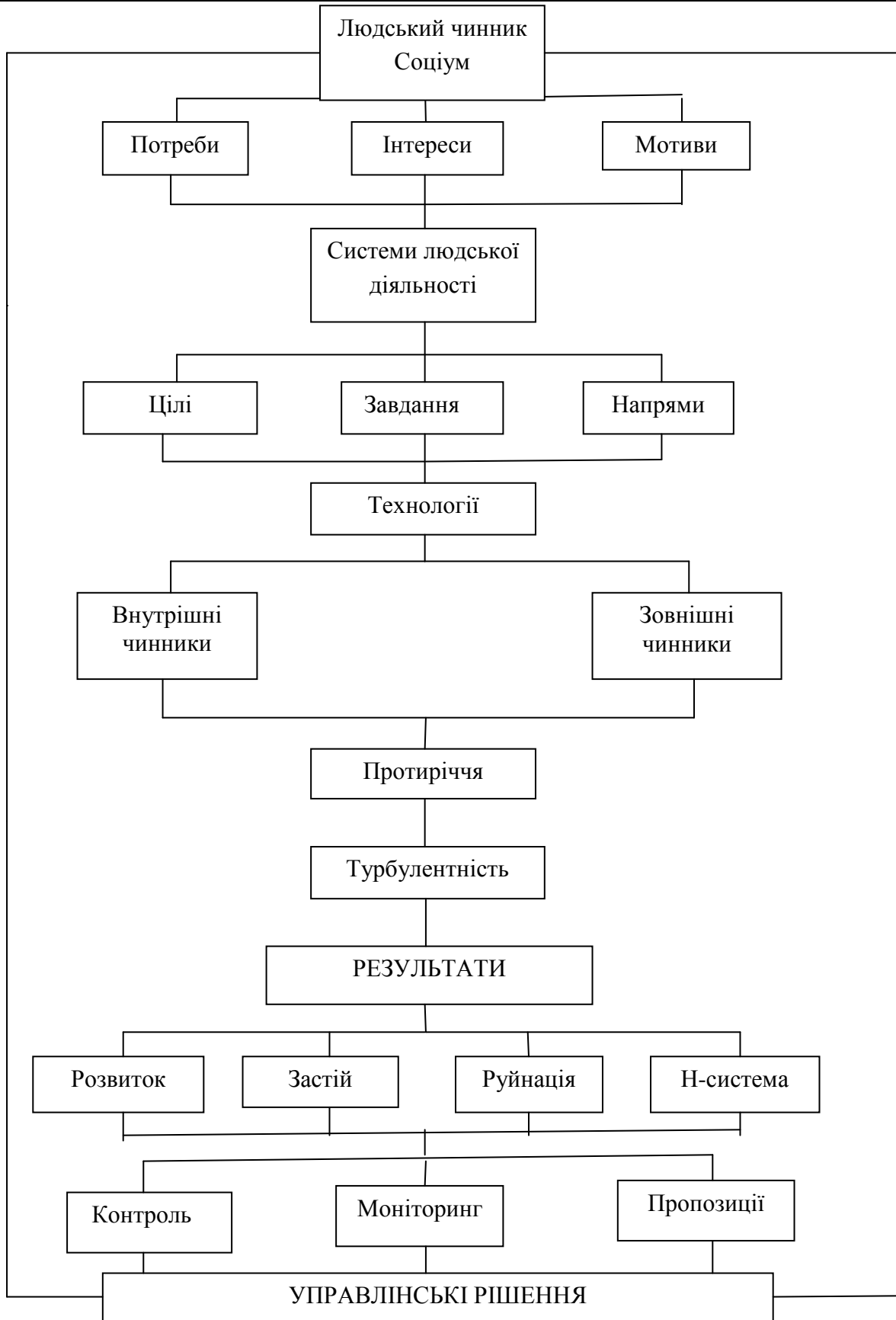

Рис. 1. Парадигма створення і трансформації в просторі та часі будь-яких мікро-та макро систем – продуктів людської діяльності

Щодо діяльності особистості в створенні систем, цілком зрозуміло, що ті, хто приймають відповідні рішення з наслідками продуктивних чи контрпродуктивних результатів, мають адекватно оцінюватись (заохочення, нагороди тощо; відповідальність згідно чинного законодавства).

Що стосується прийняття рішень колегіально – це, на нашу думку, шлях до:

а) зрівнялівки учасників внаслідок досягнення позитивних результатів;

б) уникнення відповідальності за негативні наслідки прийнятих рішень.

Мабуть, слід погодитись з тим, що за однаковою результативністю дій не можуть бути різні оціночні підходи...

Людина, колектив в системі суспільних відносин виступають і як суб'єкти, і як активні діячі з відповідними потребами. Різні психологічні теорії дають різні відповіді щодо активізації людських потреб (фрейдізм, гуманістична теорія, неофрейдізм, диспозиційний підхід, когнітивистсько-біхевіористський підхід, діяльнісний підхід тощо).

Зупинимось на діяльнісному вимірі структури особистості, бо саме цей вимір, переважно, визначає створення та трансформацію систем людської діяльності в контексті потреб. Потреба – це напружений активно-спонукальний стан особистості, створюваний випробовуваною нею нестатком в об'єктах, необхідних для його існування та розвитку. Потреба – джерело потенційної активності. Активність розгортається тоді, коли з'являється предмет, що задовольняє потребу. Це – мотив – безпосередній побудник до активності. У людини формується потребнісно-мотиваційна сфера – сукупність потреб і відповідних мотивів. В діяльнісному вимірі (складова піраміди потреб А. Маслоу) людина відчуває потреби у самореалізації: реалізація своїх цілей, потенційних можливостей, здібностей, розвиток своєї особистості. При цьому, як відзначає дослідник, розвиток особистості відбувається в напрямку від пошуку засобів існування через орієнтацію на зовнішній світ до орієнтації на світ внутрішній. Соціологічні дослідження показують, що відсоток самоактуалізованих людей у світі зростає, що є характерною рисою постіндустріального суспільства. Разом з тим, що має безпосереднє відношення до систем людської діяльності: "...потрібно звернути увагу і на деструктивні тенденції... Паралельно зі зростанням чисельності самоактуалізованих людей ще більш швидкими темпами зростає чисельність людей з психогенними порушеннями..." [12, с. 176].

Потребнісно-мотиваційна сфера людини в діяльнісному вимірі нерідко реалізується шляхом виборчих законодавчих процедур, політичної, соціально-економічної, правоохоронної діяльності, працевлаштування в органи влади, управління, інституції науки, освіти, культури тощо з наступним створенням (відповідно до спроможностей і можливостей) функціональних систем.

Створення людських систем передбачає визначення функцій, які мають бути покладені в її основу, місії, цілей, завдань, напрямів і шляхів їх реалізації.

Функції майбутньої системи в загальному вигляді складають її узагальнену модель. Місію можна трактувати як об'єднувачу ідею, яка допомагає розставити пріоритети в створенні системи, сприяє її поточному та стратегічному розвитку.

Цілі, на відміну від місії системи, фіксують конкретні стани, до яких прагне система, тому ціль трактують як критерій її успіху чи невдачі. Ціль – це конкретний стан системи чи її окремих складових, якого вона прагне досягти протягом певного терміну створення.

Завдання наперед визначають обсяг робіт зі створення системи, що підлягають виконанню. Визначені напрями та шляхи спрямовуються на реалізацію функцій, місії, цілей, завдань щодо створення системи.

Створення будь-якої системи людської діяльності органічно пов'язано із застосуванням відповідних технологій, впливом зовнішніх і внутрішніх чинників об'єктивних і суб'єктивних категорій, їх дією та взаємодією.

Технології соціальних процесів і явищ – це сукупність засобів, методів, підходів організації та впорядкування доцільної практичної діяльності відповідно до місії, мети, специфіки процесу реалізації і трансформації певних ідей, проектів, систем. Необхідною умовою реалізації соціальних технологій стає створення організаційних структур і систем і навіть вироблення політики соціального впливу. В соціальному просторі, здебільшого, застосовуються такі технології: політичні, управлінські, інформаційні, демографічні, економічні, військові; технології конфліктів, катастроф тощо. Соціальні технології формуються під впливом різноманітних теорій соціальної роботи, насамперед, психолого- і соціолого-орієнтованих, а також комплексних. За масштабністю щодо створення систем людської діяльності виділяють такі технології: глобальні, регіональні, колективні, інтелектуальні, індивідуальні, інноваційні.

Застосування технологій, вплив зовнішніх і внутрішніх чинників породжують протиріччя, від їх урахування, розв'язання залежить динаміка функціонування, стійкість систем.

Відповідно до теореми про мінімум виробництва в системі ентропії (за І. Пригожиним) у стаціонарному нерівноважному стані виробництво ентропії мінімальне. Водночас, внаслідок зовнішнього впливу, в таких системах мають місце флуктуації. У стійкій системі флуктуації, що виникли, з часом самі по собі (спонтанно) зменшуються. Такі внутрішні процеси не ведуть до посилення флуктуацій (розгойдування системи). І навпаки, в нестійкій системі починається наростання амплітуди відхилень (так зване посилення) і система спонтанно, чи з високою вірогідністю, виходить за межі стаціонарного нерівноважного стану. При аналізі нестійких систем використовується теорія турбулентності. Перехід системи в стан турбулентності характеризується виникненням хаосу – зростанням ентропії. Нестійкі структури, які з часом зі стану стаціонарного нерівноважного стану переходять у нерегулярний нерівноважний стан і спонтанно утворюють нову систему, дістали назву дисипативних структур.

Закономірності трансформації, зокрема, систем людської діяльності зумовлюються:

- людським чинником;
- квантовою теорією поля, квантовою психологією;
- об'єктивними процесами теорії синтетичної еволюції;
- енергетичною природою системних змін;

- середовищем створення та знаходження системи;
- впливом зовнішніх і внутрішніх чинників;
- взаємодією внутрішніх чинників;
- взаємодією внутрішніх чинників під впливом зовнішніх чинників;
- рівнем знань, притаманних середовищу, де створюється та знаходиться система;
- соціальними технологіями;
- фізичними та соціальними явищами різної природи, матеріальними ресурсами.

Кінцевими результатами створення і трансформації систем людської діяльності є такі: розвиток; застій, стагнація; руйнація; нова система.

Контрольні, моніторингові процедури, пропозиції, управлінські рішення та юридичні наслідки створення, функціонування і трансформації систем людської діяльності є невід'ємними складовими зазначених процесів і багато в чому визначають продуктивність діяльності людини як біологічної системи.

Будь-які результати людської діяльності щодо створення і трансформації систем знову повертаються до людського чинника на основі управлінських рішень і таким чином людська діяльність продовжується до логічного завершення або все починається спочатку. Позитивно, якщо процес відбувається по висхідній спіралі (продуктивна, стійка система), негативно – у разі створення нестійких, руйнівних систем (траєкторія замкненого кола). Управлінські рішення – це комплекс політичних, економічних, соціальних, гуманітарних, юридичних, військових та інших положень, заходів, дій, спрямованих на коригування та продуктивний розвиток систем людської діяльності.

Висновки та перспективи подальших досліджень:

1. Процеси глобалізації, урбанізації сучасного світу постійно та системно впливають на всі сфери життєдіяльності людства і відзначаються при цьому глибинними інституціональними трансформаціями, прискорюють динаміку створення різноманітних систем як продуктів людської діяльності.

2. Визначальним чинником створення, розвитку та трансформації систем різного походження є людина, як біологічна система. Функціонування систем, їх продуктивний чи контрпродуктивний розвиток, трансформація визначаються ідеями, підходами, рішеннями, компетенціями, лідерськими, вольовими особливостями та якостями творців зазначених систем на всіх ієрархічних рівнях діяльності – людьми, колективами. Діяльність людини значною мірою визначається її психологічною структурою, потребнісно-мотиваційними, інформаційно-пізнавальними, цілеутворювальними, емоційно-почуттєвими та іншими чинниками з урахуванням генетичних чинників, зовнішнього і внутрішнього впливу середовища, суспільства, професійної діяльності.

3. Механізми трансформації систем людської діяльності, як і сама людина, як біологічна система, не знайшли глибокого наукового висвітлення, продовжують залишатися проблемними та актуальними для науковців в умовах теперішнього часу. Розроблена та обґрунтована Парадигма створення і трансформації в просторі та часі будь-яких мікро-та макро систем – продуктів

людської діяльності, проблемні питання статті мають стати предметом дискусій і подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вибрані наукові праці академіка В.І. Вернадського. Т. 10: монографія / Редактори: ред. кол.: А.Г. Загородній, О.С. Онищенко, В.П. Волков та ін. К., 2012. 603 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови [укл. і гол. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь: ВТФ „Перун”, 2003. 1440 с.
3. ДСТУ ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 45 с.
4. Кант І. Критика чистого розуму. Переклад з німецької Ігоря Бурковського. Київ: Юніверс, 2000. 504 с.
5. Максименко С.Д., Мул С.А. Структура особистості: теоретико-методологічний аспект // *Проблеми сучасної психології*. 2009. Вип. 6. Ч. 1. С. 3–13.
6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року "Про Стратегію воєнної безпеки України". Указ Президента України № 121/2021 від 25 березня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n2>. (дата звернення: 20.03.2023).
7. Про Стратегію національної безпеки України: Указ Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020>.
8. Професійна освіта: Словник / Уклад. С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.Г. Ничкало та ін. / За ред. Н.Г. Ничкало. К.: Вища школа, 2000. 380 с.
9. Про першочергові заходи щодо зміцнення обороноздатності держави, підвищення привабливості військової служби у Збройних Силах України та поступового переходу до засад професійної армії: Указ Президента України № 36/2022 від 1 лютого 2022 року. URL: <https://www.president.gov.ua/-documents/362022-41285>.
10. Рибалка В.В. Психологічна структура особистості / Психологія: підручник / [Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за заг. ред. Ю.Л. Трофімова]. Київ: Либідь, 2000. С. 116–120.
11. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021-2031 роки. [Електронний ресурс]. Доступно: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf.
12. Удовик С.Л. Глобалізація: семіотичні підходи. К.: "Ваклер", 2002. 480 с.
13. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис, 2002. 742 с.
14. Bertalanfy L. (1950). An outline of general system theory. / *Brit. J. Phil. Sci.*, vol. 1, № 2.
15. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary [Електронний ресурс]. Eleventh edition. Merriam-Webster, 2003. 1664 p. URL: <http://www.merriamwebster.com/dictionary/system>.
16. Prikhodko Yu.I. (2022). Fundamentals of theory and methodology for the study of the transformation of systems of various origins / *Journal of Scientific Papers "Social Development and Security*, Vol. 12, No. 1. P. 81–94.

REFERENCES

1. Vybrani naukovi pratsi akademika V.I. Vernadskoho. T. 10: monohrafiia / Redaktory: red. kol.: A.H. Zahorodnii, O.S. Onyshchenko, V.P. Volkov ta in. K., 2012. 603 s. [in Ukrainian].
2. Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [ukl. i hol. red. V. T. Busel]. – K., Irpin: VTF „Perun”, 2003. 1440 s. [in Ukrainian].
3. DSTU ISO 9000:2015 (ISO 9000:2015, IDT). Systemy upravlinnia yakistiu. Osnovni polozhennia ta slovnyk terminiv. Kyiv: DP «UkrNDNTs», 2016. 45 s. [in Ukrainian].
4. Kant I. Krytyka chystoho rozumu. Pereklad z nimetskoi Ihoria Burkovskoho. Kyiv: Yunivers, 2000. 504 s. (in Ukrainian).
5. Maksymenko S.D., Mul S.A. (2009). Struktura osobystosti: teoretyko-metodolohichni aspekt // *Problemy suchasnoi psykholohii*. Vyp. 6. Ch. 1. S. 3–13 [in Ukrainian].

6. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 25 bereznia 2021 roku "Pro Stratehiiu voiennoi bezpeky Ukrainy" ["On the Strategy of Military Security of Ukraine"]: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 121/2021 vid 25 bereznia 2021 roku. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/121/2021#n2> [in Ukrainian].
7. Pro Stratehiiu natsionalnoi bezpeky Ukrainy [About the National Security Strategy of Ukraine]: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 14 veresnia 2020 roku № 392/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/2020> [in Ukrainian].
8. Profesiina osvita: Slovnyk. (2000) / Uklad. S.U. Honcharenko, I.A. Ziaziun, N.H. Nychkalo ta in. / Za red. N.H. Nychkalo. K.: Vyshcha shkola. 380 s. [in Ukrainian].
9. Pro pershocherhovi zakhody shchodo zmitsnennia oboronozdatnosti derzhavy, pidvyshchennia pryvablyvosti viiskovoi sluzhby u Zbroinykh Sylakh Ukrainy ta postupovoho perekhodu do zasad profesiinoi armii: Ukaz Prezydenta Ukrainy № 36/2022 vid 1 liutoho 2022 roku. URL: <https://www.president.gov.ua/-documents/362022-41285> [in Ukrainian].
10. Rybalka V.V. Psykholohichna struktura osobystosti. (2000) / Psykholohiia: pidruchnyk / [Iu.L. Trofimov, V.V.Rybalka, P.A. Honcharuk ta in.; za zah. red. Yu.L. Trofimova]. Kyiv: Lybid. S. 116–120 [in Ukrainian].
11. Stratehiia rozvytku vyshchoi osvity v Ukraini na 2021-2031 roky. URL: http://www.reform.org.ua/proj_edu_strategy_2021-2031.pdf [in Ukrainian].
12. Udovik S.L. Globalizaciya: semioticheskie podkhody. (2002). K.: "Vakler". 480 s. [in Ukrainian].
13. Filosofskyi entsyklopedychnyi slovnyk. (2002). Kyiv: Abrys. 742 s. [in Ukrainian].
14. Bertalanfy L. (1950). An outline of general system theory. / Brit. J. Phil. Sci., vol. 1, № 2 [in English].
15. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary [Електронний ресурс]. Eleventh edition. Merriam-Webster, 2003. 1664 p. URL: <http://www.merriamwebster.com/dictionary/system> [in English].
16. Prikhodko Yu.I. (2022). Fundamentals of theory and methodology for the study of the transformation of systems of various origins / Journal of Scientific Papers "Social Development and Security, Vol. 12, No. 1, P. 81–94 [in Ukrainian].

SUMMARY

Yuri Prykhodko,

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Center for Humanitarian Problems of the
Armed Forces of Ukraine

SYSTEMS OF HUMAN ACTIVITY: PARADIGMICAL BASICS OF CREATION AND TRANSFORMATION

Introduction. *Mechanisms of transformation of systems of human activity, like man himself, as abiological system, have not found deep scientific coverage, justification, continue to remain problematic and relevant for scientists in the conditions of the present time and should be studied on the basis of the general theory of systems, systemology, theory of transformation of systems, biology, physiology, genetics, psychiatry, psychology.*

Purpose. *The purpose of the article is to substantiate the paradigmatic foundations of the creation and dynamics of transformation of systems - products of human activity.*

Methods. *A system of theoretical and empirical research methods is applied to justify the Paradigm of creation and transformation in space and time of any micro- and macrosystems - products of human activity, determination of patterns of transformational processes in systems of human activity.*

Results. *On the basis of research on the globalization of the world, the theory of systems and systemology, the transformation of systems, the psychological structure of the individual, the*

foundations of the creation and transformation in space and time of any micro- and macro-systems - products of human activity are substantiated, and the patterns of transformational processes in the systems of human activity are determined.

Originality. *For the first time, the Paradigm of creation and transformation in space and time of any micro- and macrosystems - products of human activity was developed and substantiated, and the patterns of transformational processes in the systems of human activity were determined. The research has both theoretical and practical significance for the analysis of the creation, functioning and transformation of systems of human activity.*

Conclusion. *Man, as a biological system, is a determining factor in the creation, development and transformation of systems of various origins. The functioning of systems, their productive or counterproductive development, transformation are determined by the ideas, approaches, decisions, competencies, leadership, willpower characteristics and qualities of the creators of the specified systems at all hierarchical levels of activity - people, teams.*

The paradigm of creation and transformation in space and time of any micro- and macrosystems - products of human activity should become the subject of discussions and further scientific research.

Key words: *human activity; system; personality structure; need; motives; technology; turbulence; transformation.*